

Срђан Дамјановић ФИЛОКАЛИЈЕ И ВРЕМЕНИТОСТ

Александар М. Пејровић: ИСПИСИ НАСЛЕЂА
Невкош, Нови Сад, 1996

Плодови мотрительских прегнућа Александра М. Петровића, постали су видни у једној заиста реткој устројености и исцрпности "Дуборези филокалија" /1991/ утрли су пут "Краткој археографији Срба" /1994/. "Химне боговима" Прокла Дијадоха, појавиле су се у избору, преводу и тумачењу Александра М. Петровића, уз минуциозан предлог и поговор. "Исписи наслеђа" /1996/ или како се дело херметичније могло назвати, "Дуборези филокалија II", јесте напредујућа синтеза у својој јединственој двострукости: и у испитивању историографских, философских и књижевних тема и у разоткривању уопришта и исхода стваралачког мишљења.

Појам филокалија / љубав према лепоти/ стоји и у темељу ових дела. "Сам појам филокалија користи већ Плутарх, а у свом уводу и питагорејску математику новоплатоничар Јамблих употребљава за радно промицање ствари ван сужавања на већ усвојене прорачуне" /"Дуборези филокалија", стр. 5/, пошто се лепота промишља кроз себе саму, далеко ван техничке сфере инструментализованог, аутор истиче како њено многоструко појављивање и очитовање знатно премашује позитивистички разум. И ако је појам филокалија постао познат као наслов антологије грчких монашких текстова, први пут штампан у Венецији 1782, он води порекло из древних, нехришћанских традиција, као што ће исихастички покрет који је дубоко везан за смисао филокалија, и пробити хришћанске оквире. Поменуто антологија појавила се у преводу на црквенословенски под називом "Добротољубље". Тај наслов наглашава само једну логосну клицу / коју такође Александар М. Петровић има у виду/, али најнепосредније упућује на платонски сплет појмова калон /леп/ и агатхон /добар/. Тако се из самог наслова може наслутити перспектива аутора, из које и исходи методска строгост и обавезност. Видокруг идеја /добро и лепо по себи/ захтева проналажење оног истог, дакле идеја, ма колико њихово присуство било запретило. Наведене предговорне сврставају аутора унутар метафичке традиције мишљења, али унутар њених мање познатих или тек наслућених канала. Аутор нам уверљиво показује како је тај пут далеко плодотворнији и изворнији, него што то може бити прихватање неке од актуелних струја мишљења. Почетак тог пута лежи у раслојавању претпоставних равни философије и уметности и "више никаква такмичења и надметања за предност као чисто подтеоријске амбиције нису покретачи у игри. Када се ове игре изживе и стане на тло које не допушта распарчавање на теоријски, практичан, естетски ум, када се битије сагледа свејединствено, где се не одлучује ван ствари по спољашњим обележјима разликовања, онда је могуће промишљати биће уметности у ширим оквирима и значају који они нуде" /"Дуборези филокалије", стр. 9/. Ауторово позивање на Плотина, још оштрије поставља утемељење сфере испитивања: "Биће се жели зато што је истоветно лепо, а лепо је жуђемо јер је биће. Чему тражити који је од њих узрок кога, кад им је природа једна и иста" /Исто, стр. 9/. Онтолошке претпоставке је су проникнуте и освештене кроз суштственост лепоте, а потврђене су и у аутопсициности Проклових увида у природу ејдоса, који кулминирају у укрштају са својственим прегнућа Александра М. Петровића...

"Кратка археографија Срба" по концизно осврћу аутора, "представља приручник српских и словенских старина у коме је излагање изнето према одређеној философији историје, а за коју он сматра да своје покриће налази још у делима Павела Јожефа Шафарика, Милоја Васића, Милана Будимира и Радивоја Пешића. Основне претпоставке те философије историје односе се на поимање догађаја историје и

хоризонту времена / "Кратка археографија Срба", стр. 220/. Г.Петровић претпоставља да: "Видокруг времености и временовања историјског бића, јесте његово присуство у свим расутоштима кроз екстазе /прошлост-садашњост-будућност/, као и у типологији поимања његовог искуства у доживљавању и промишљању догађаја. Време је хоризонт њему својствених догађаја ...". /Исто, стр.221/. Историјско биће настаје на основу присуства у ономе што је расуто у екстазама. Делотворно обнављање које пулсира кроз временске екстазе, изведено је из позиције самосвесног мишљења које мисли само себе као и своју распршеност у времену, док оно вечно не постане присутно, хегеловски речено, промишљајућим запоседањем. Поново се удаљујући од исписа г. Петровића можемо претпоставити да разумевање времена као праксиса вечности, у егзистенцијалној равни покреће праксис исписа. "Кратка археографија Срба" опомиње како је присвајајуће запоседање онога што се наизглед по себи има, предуслов постојања и опстанка у времену. У супротном случају следи индивидуална изгубљеност и колективна распршеност. Увид аутора су без трунке националистичке заслепљености, пошто г, Петровић подједнако савесно приступа и једном и другом крају дијалектичке идеје, или и једном и другом крају биполарног архетипа, чије активирање по Јунгу, зависи и од реакције свести на дату ситуацију.

"Исписи наслеђа" сачињавају дванаест језгровитих поглавља, који су посвећени философији историје П.Ј.Шафарика, цивилизацији Пелазга и српкословенским везама са њом, Владимиру Дворниковићу, Милану Будимиру, Стевану Јосифовићу, Божи Ковачевићу, Кодеру, теургији и новијој руској философији, Његошу и Платону. Све прожимајући поглед идеја чврсто узевује разнородна питања покретну у овом, заиста импозантном обиљу тема. А очувана разноликост "предмета" обезбеђена је из уважавања питагорејске напетости идеја /једно и неодређена двојина/, као и из очувања хераклитовске узбурканости и уплетености идеја. Замајац управо оштртаног становишта идеја, прегнантно је изражен у анализи философије Владимира Дворниковића: "Више форме 'борбе идеја' за Дворниковића јесу у 'тоталитету свега што је дано' - уметност, религија, наука и философија, а у философији се догађаја највиши облик идејне борбе. У њој се борба идеја види и зна, она омогућава задобијање самосвести као сопствене изведености саморазумевања, самосвест као: 'суптилно душевно развијање у смеру и смислу идеја' / оно што новоплатоничар Прокло именује неодређеном двојном која долази до исходишта, или духовним напредовањем/..." /"Исписи наслеђа", стр.30/. Аутор рефлектује и претпоставке динамичног /еротичног/ самосамеравања идеја кроз испосредован дијалог Петра Петровића Његоша и Анице Савић Ребац. Аутор држи да је Аница Савић Ребац у огледима "Његош и богумилство", "Његош, Кабала, Филон", "за современост успела да изнађе и заокружи чак посебном последношћу дотада неизван мисаоног круга, у релативно малој али зато вазда подстицајној збирци огледа, подстицајној пре свега по изузетној храбрости којом је третирајући тему 'хеленских елемената и источног хришћанства и богумиске гнозе', показала једног 'необоготвореног Његоша' али пуног чисто стваралачких набоја и заноса" / Исто, стр. 108/. Из сакупљања онога у времену расутог, постоји, што уверљиво открива нестички пут тумачења Александра М. Петровића, метавременско "лепљење" лепог, које у кулминацији успостављеног круга мишљења више не открива само "урес" прилепљене шифре прошлости већ слику /холограм/ бића садашњости из праксиса исписа и аутопсије самосвести.